

Lokalna Strategia Rozwoju została opracowana w oparciu o rozbudowany proces partycypacji społecznej, dotyczący przedstawicieli sektorów publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańców.

Przyjęta metodyka prac nad dokumentem strategicznym miała na celu włączenie społeczności lokalnych w proces wypracowywania założeń strategii od etapu diagnozy, przez tworzenie analizy SWOT, identyfikację problemów, potrzeb i celów po określenie harmonogramu i budżetu planowanej strategii. Istotnym elementem dla tworzenia LSR było określenie grup defaworyzowanych na obszarze objętym strategią, a także po ich określeniu włączenie ich w planowanie strategicznych kierunków rozwoju. Proces konsultacji przebiegał zgodnie z zasadami horyzontalnymi, w tym: poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; zasady równości szans kobiet i mężczyzn; zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju i zasady „nie czyni poważnych szkód”.

Do opracowania LSR wykorzystano różne formy konsultacji i metod partycypacji w opracowywaniu dokumentacji.

Jednym z pierwszych były spotkania informacyjne poświęcone analizie SWOT, analizie celów i kierunków rozwoju, wskazaniu istotnych obszarów rozwoju (środowisko, cyfryzacja, zmiany demograficzne, partnerstwo na rzecz rozwoju) - spotkania odbyły się w 13 gminach należących do LGD Ziemia biłgorajska

Lp.	MIEJSCE	DATA
1.	Aleksandrów	22.08.2022 r.
2.	Bukowa (g. Biłgoraj)	21.10.2022 r.
3.	Biszczka	28.09. 2022 r.
4.	Frampol	30.08.2022 r.
5.	Goraj	15.09.2022 r.
6.	Księżpol	28.10.2022 r.
7.	Łukowa	06.10.2022 r.
8.	Obsza	08.09.2022 r.
9.	Potok Górny	19.10.2022 r.
10.	Radecznicza	20.20.2022 r.
11.	Tarnogród	28.09.2022 r.
12.	Tereszpol-Zaorenda (g. Tereszpol)	25.10.2022 r.
13.	Tarnawa Duża (g. Turobin)	09.09.2022 r.

W trakcie spotkań przedstawiano wyniki analizy diagnostycznej i odnoszono się do obszarów, które na podstawie danych wskaźników wskazują na konieczność interwencji. Omówiono proces powstawania LSR i zachęcano do udziału w kolejnych działaniach procesu konsultacji.

Kolejnym elementem procesu partycypacji były badania ankietowe. Badania ankietowe prowadzone za pośrednictwem strony internetowej i w trakcie spotkań miały na celu poznanie opinii i oczekiwań szerszej grupy mieszkańców obszaru LGD. Ankieta posłużyła identyfikacji atutów i barier rozwoju obszaru, preferowanych kierunków i celów rozwoju, identyfikacji grup docelowych i defaworyzowanych oraz pomysłów na projekty i działania. Wnioski, uwagi i sugestie, które były zgłaszane w trakcie konsultacji były każdorazowo analizowane i w razie

możliwości uwzględniane w zapisach dokumentu, w częściach dotyczących określonych obszarów. Badania własne LGD, wyniki diagnozy wskaźnikowej i zgłaszanych uwag w zdecydowanej większości były spójne. W całym procesie konsultacji najbardziej aktywnie uczestniczyły organizacje formalne/niefORMALNE zrzeszające mieszkańców (np. Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, Sołtysi). LGD prowadziło również konsultacje i rozmowy z mieszkańcami w trakcie organizowanych przez siebie wydarzeń, np. warsztaty kulinarne, jak też podczas imprez tematycznych organizowanych przez władze gminne, gmin będących członkami LGD.

W każdym wydarzeniu, w którym LGD brała udział prowadzone były wywiady, rozmowy z mieszkańcami i zbierane propozycje dot. analizy SWOT, celów czy przedsięwzięć. Obserwacją odnotowaną w trakcie spotkań był niewielki udział młodych ludzi i seniorów. Pierwsza grupa, która również została określona jako defaworyzowana, wykazuje się brakiem liderów lokalnie animujących działania. Seniorzy wskazywali na dostępność informacji, brak możliwości wzięcia udziału w części działań ze względu na brak wiedzy o możliwościach. W związku z tym, ich potrzeby i pomysły zostały uwzględnione w zapisach dokumentów na etapie powstawania Strategii. W ankiecie mieszkańcy obszaru LGD określili wysoko stopień zadowolenia z życia. Wskazali obszary, w których powinny być realizowane projekty. Wśród tych najwięcej głosów oddano na: rozwój przedsiębiorczości, rozwój turystyki, wsparcie aktywności społecznej mieszkańców i edukację mieszkańców wsi. Połowa ankietowanych należy do organizacji/grup formalnych lub niefORMALNYCH, z czego zdecydowana większość upatruje korzyści w przynależności do nich. Badani wskazywali, że dzięki temu mają możliwość wyrażenia swojego zdania i poczucie sprawczości w kontekście decyzji podejmowanych na rzecz lokalnych społeczności. W ramach badania uzyskano 224 ankiety.

Do udziału w badaniu zaproszeni zostali wszyscy mieszkańcy. Podstawowym celem przeprowadzonego badania była diagnoza i analiza postaw i opinii mieszkańców w tematach zagadnień istotnych, z poziomu opracowania LSR. Badanie było zbieżne z potrzebami, pomysłami i inicjatywami zgłaszanymi w trakcie spotkań z mieszkańcami. Wykazało również katalog najbardziej potrzebnych inicjatyw oraz grupy szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju obszaru. Uzyskane dane stanowiły także bazę do stworzenia analizy SWOT, wypracowania celów, przedsięwzięć i wskaźników oraz budżetu LSR.

Ponadto analiza wyników konsultacji społecznych pozwoliła na opracowanie celów rozwoju i mierzących je wskaźników. W ramach pierwszego etapu konsultacji społecznych zidentyfikowano grupy defaworyzowane, które w szczególności powinny być wspierane. Oprócz ludzi młodych do 25 roku życia i seniorów, jako grupy w szczególnie niekorzystnej sytuacji zdiagnozowano kobiety i rolników niskotowarowych. W odniesieniu do kobiet podkreślano konieczność prowadzenia działań zwiększających udział kobiet w rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości podjęcia aktywności zawodowej przez kobiety powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/wychowawczych. Podczas spotkań konsultacyjnych w gminach mieszkańcy wskazali mocne i słabe strony swojej gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Uwagi zebrane w trakcie spotkań (pogrupowane w kategoriach analizy SWOT) posłużyły do opracowania analizy dla całego obszaru LGD.

Dużą rolę w procesie konsultacyjnym odegrał Punkt konsultacyjny w biurze LGD Ziemia Biłgorajska. Prowadzone badania wskazywały na rozpoznawalność i wiarygodność prowadzonego punktu. Mieszkańcy w trakcie wizyt mogli zgłosić swoje potrzeby i pomysły, które również podlegały analizie. Wśród zgłoszeń przyjętych w punkcie pojawiały się propozycje projektów dotyczące dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia im miejsc spędzania wolnego czasu, np. boiska, wyposażenie świetlic wiejskich w stoły do ping-ponga, organizacja imprez sportowych, organizacja zawodów sportowych. Były również zgłoszenia

dotyczące aktywizacji seniorów i angażowania ich we współpracę z młodzieżą, tak aby zapewnić integrację międzypokoleniową. LGD prowadziła również akcję informacyjno-konsultacyjną za pośrednictwem strony internetowej. Konsultacje prowadzone były w sposób ciągły – w całym okresie opracowywania LSR, równoległe do realizowanych prac. Podczas konsultacji wykorzystywane były różne narzędzia, ze szczególnym uwzględnieniem drogi elektronicznej. www.facebook.com/ziemia.bilgorajska i w miarę możliwości organizacyjnych stron gmin członkowskich.

W ramach prowadzonych konsultacji społecznych odbywały się również warsztaty zespołów roboczych. Zespoły robocze zostały podzielone na trzy obszary tematyczne, w których Obszar dotyczący partnerstwa na rzecz rozwoju i realizacji LSR, został potraktowany przekrojowo i uwzględniony jako obligatoryjny w pracach zespołów roboczych. Zespoły robocze dokonały analizy materiału i wniosków płynących ze spotkań gminnych, badań ankietowych, wywiadów grupowych, funkcjonowania punktu konsultacyjnego, aktywności organizacji pozarządowych, aktywizacji społecznej, w tym grup defaworyzowanych. W trakcie prac zespołów powstawały koncepcje przedsięwzięć zintegrowanych uwzględniających szereg działań i projektów komplementarnych, które zostały uwzględnione w ramach prac nad LSR. Przykładem prac i wynikiem rozmów w trakcie warsztatów było przedsięwzięcie zatytułowane *Zostań z nami*. Grupą odbiorców przedsięwzięcia byli młodzi ludzie w wieku do 25 lat, a celem przyświecającym przekonanie do podjęcia pracy i rozpoczęcia dorosłego życia w lokalnej społeczności. Wśród planowanych do realizacji działań pojawiły takie pomysły jak: organizacja czasu pracy, z uwzględnieniem pracy zdalnej, zwiększenie liczby i charakteru zajęć praktycznych w szkołach zawodowych, infrastruktura spędzania wolnego czasu, kompleksowa oferta kulturalna skierowana do młodych ludzi i dzieci, zajęcia sportowe. Kolejnym przykładem koncepcji wypracowanej w ramach grupy Środowisko i Klimat, było kompleksowe podejście od strony środowiskowej do produkcji żywności z zasobów lokalnych. Przedsięwzięcie obejmowało zarówno proces uprawy, proces przetworzenia, proces marketingowo – sprzedażowy, jak i część doradczo-szkoleniową z zakresu zielonej gospodarki uwzględnianej na każdy etapie produktu.

Wywiady grupowe z przedstawicielami grup i podmiotów istotnych z punktu widzenia tworzenia strategii. Zostały przeprowadzone zogniskowane wywiady grupowe, tzw. „focusy” z przedstawicielami grup i podmiotów istotnych z punktu widzenia planowania strategii. W ramach pierwszego wywiadu skupiono się na zmianach demograficznych w społeczeństwie. Podkreślano, że wzrasta liczebność populacji w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”. Współczynnik zmiany liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2021 roku był wyraźnie negatywny w większości gmin obszaru. Dodatkowo wskazano na konieczność podjęcia działań związanych z aktywizacją seniorów zarówno w wymiarze praktycznych jak i szkoleniowym czy doradczym. Pojawiały się głosy o wykluczeniu cyfrowym seniorów i konieczności docierania do tej grupy tradycyjnymi kanałami komunikacyjnymi. Istotne z punktu widzenia demograficznego jest również zatrzymanie ludzi młodych w lokalnej społeczności. Chociaż współczynnik migracji wewnętrznej i zagranicznej jest poniżej średniej dla województwa lubelskiego to jest to zjawisko niepokojące dla rozmówców. W trakcie rozmów odnoszono się również do corocznego raportu MRiRW we współpracy z KRUS, ARiMR i KSOW – Polska Wieś i Rolnictwo. Wyniki niniejszych raportów przytaczane przez rozmówców wskazywały na konieczność zwiększenia działań na rzecz aktywizacji kobiet. Zdaniem rozmówców należy w pierwszej kolejności podjąć działania animujące wymianę doświadczeń pomiędzy kobietami i możliwości spotkań z kobietą/kobietami, które mogłyby podzielić się doświadczeniami w zakresie zakładania i prowadzenia biznesu. Podkreślono również konieczność podniesienia kompetencji cyfrowych kobiet w obszarze np. zakładania sklepu internetowego.

Drugi wywiad obejmował przedstawicieli działających na obszarze producentów i usługodawców lokalnych i skupiał się na zagadnieniach związanych z możliwościami podniesienia poziomu innowacyjności i ucyfrowienia. Rozmówcy poddawali analizie wyniki ankiety, zwłaszcza w kontekście rozumienia zagadnienia innowacje. Kryterium innowacyjności powinno być rozumiane i traktowane analogicznie jak w poprzedniej strategii i stanowić narzędzie do innowacyjnego wykorzystanie lokalnych surowców. Jako innowacyjne traktowane powinny być projekty wprowadzające nowe produkty lub procesy z wykorzystaniem lokalnych surowców, w skali przedsiębiorstwa, nie w skali gminy czy powiatu. To kryterium uznano za właściwe i słuszne ze względu na swoją jednoznaczność i LGD będzie je stosować również podczas weryfikacji wniosków w przyszłych naborach. Podkreślali również konieczność zwiększenia ucyfrowienia zarówno zasobów publicznych jak i działalności przedsiębiorców czy wytwórców lokalnych. Podkreślano wielokrotnie konieczność uwzględnienia grupy rolników niskotowarowych ze względu na rolniczy charakter obszaru LGD Praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych, nadal pozostaje ważnym źródłem dochodów osób go zamieszkujących. Pod względem wielkości na obszarze LGD dominują małe gospodarstwa rolne. Sytuacja rolnictwa i rolników wskazuje na zwiększające się zapotrzebowanie na działania w zakresie różnicowania dochodów indywidualnych gospodarstw rolnych, w tym nadawanie im nowych funkcji. Nowe możliwości w tym zakresie dadzą też potencjał do zatrzymywania młodych ludzi w ich miejscu zamieszkania.

Trzecia grupa rozmówców odnosiła się do kwestii środowiskowych i klimatycznych. W trakcie wywiadu podkreślano konieczność działania w kilku płaszczyznach. Pierwsza płaszczyzna dotyczy części infrastrukturalnej i powinna zakładać zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i projekty zwiększające efektywność energetyczną zarówno przedsiębiorców, jak i samorządów. Druga płaszczyzna to wymiar edukacji ekologicznej społeczeństwa w zakresie świadomego i właściwego wykorzystywania zasobów w myśl zasady „nie czyni poważnych szkód środowisku” Podkreślano również zasadność realizacji projektów partnerskich, zarówno w kontekście partnerstwa lokalnych (wewnętrznych), partnerstw z innymi LGD z obszaru Polski, jak też projektów partnerskich uwzględniających partnerów z innych państw członkowskich. Zdaniem rozmówców, realizacja takich przedsięwzięć może przyczynić się do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie dbania o środowisko przyrodnicze i klimat. Jako przykład wskazano projekt realizowany, w szerszym obszarze tematycznym, ale stanowiący podstawę takich prac. (jako przykład wskazano projekt: Promocja i Turystyka”, którego celem było podniesienie świadomości przyrodniczo-historyczno-kulturowej mieszkańców obszaru partnerskich LGD poprzez komplementarne działania upowszechniające i promujące ich dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze i historyczne.)

Dodatковым elementem realizacji Planu Włączenia społecznego było uwzględnienie zagadnień z zakresu LSR 2023 – 2027 w trakcie Warsztatu refleksyjnego oraz Dni skupienia. Rekomendacje wypracowane w trakcie tych spotkań znalazły odzwierciedlenie w zapisach dotyczących LSR na każdym etapie jej powstawania.

Załączniki:

1. Listy obecności
2. Wyniki ankietyzacji
3. Zdjęcia z działań partycypacyjnych